

segíti, feladatai megoldásánál megértő segítőként áll melléje, önként és őszinte alapon fejlődik ki benne a *tekintélytisztelet*. A nemzetnevelés sarkpontja az, hogy a vezetett *elismerje* vezetőjét. Ha nem is gondolok szélsőséges túlzásokra, nem kell külön kiemelni a *feltétlen* tekintélytisztelet és alárendelés szükségességét.

A felsorolt eszközök következményei, mint láttuk, olyan jellemtulajdonságok részesévé teszik a növendékeket, amelyeknek meg kell lenni általános adottságának és korának megfelelő mértékben minden *fegyelmezett* gyermekben és ifjában. Ugyanezek az eszközök az általános nevelési tevékenységekkel karöltve szoktatják hozzá a gyermeket, hogy *saját adottságainak megfelelő mértékben* részben az iskolai kötelezettségeit, részben az internátusban kapott külön megbízatásait kedvvel végezze és pontosan teljesítse. Itt különösen nagy szerepet juttatunk az *állandó ellenőrzésnek*.

Szóbeli dicséretetek, buzdító szavak, a jutalmazás és helyes mértékű büntetés a jó internátusi nevelő kezében mind közreműködnek, hogy lassan-lassan, kitértő munkával a gyermek nevelésében a kívánt célt elérje.

Ha most csak egészen nagy vonalakban mutattam is rá a lehetőségekre, azért tettem, hogy megmutassam: a szerves egységet alkotó nevelési mozzanatokból álló *helyes* internátusi nevelés milyen életerős rendszert alkot és biztos kézzel vezeti a fiatal, nyugtalan gyermeket az ifjúkorba, sőt tovább menve, utóhatásaiban a férfikorig. Az a kényelem, amelyikről a gyermek lemondani kénytelen, erőssé edzi, hogy *későbbi* hivatását gerincesen, önmagának és nemzetének szolgálatába állítva végezhesse.

Makai Lajos.

Az angol nevelés legújabb reformjai

Az angol nevelést legjobban olyan palotához hasonlíthatjuk, amelyet felülről lefelé építettek: a tartóoszlopok és a gerendák elkészülése után először a legfelső emeletet fejezték be, aztán ez alá épült a középső, legvégül pedig felrakták a földszinti rész falait is. Az államhatalom, magánosok, de főleg az egyház áldozatkészségéből először a két nagy *egyetem*, Oxford és Cambridge fejlődött ki, az egyik a 13., a másik a 14. században. A nevelés ebben a korban még csak egy exkluzív kisebbség kiváltsága volt, a nagyon előkelők, vagy a nagyon tehetségesek kiváltságáé. Ezek már 15, sőt néha 13 éves korukban az egyetemre kerültek, előzetes tanulmányaikat pedig vagy magánúton, vagy a néhány meglévő kolostori iskola valamelyikében végezték el... Az egyetemi intézetek, a „College”-ok elszaporodásával aztán szükségessé vált az utánpótlás biztosítása és az új college-ok alapítói egyben új *középiskolákat*, „Grammar School”-okat is alapítottak, hogy ezek táplálják majd az egyetemet. Így pl. Wykeham püspök egyszerre építtette 1832-ben az oxfordi New College-ot és Winchester School-t; VI. Henrik

király azért lett Eton alapítójává, hogy a cambridge-i King's College ne szűkölködjék tehetséges diákokban. Az ilyen grammar school-ok persze még mindig csak a nép kis százalékát fogadták magukba, mert hiszen bevallott céljuk az uralkodó réteg kiképzése volt: maguk az alapítók igyekeztek megakadályozni az iskolák túltömődését és így közvetve a szellemi proletáriátus kifejlődését. Csak egész kevés grammar school szolgált a jövőző középosztály érdekeit, néhány „öncélú középiskola“, legtöbbször iparosok és kereskedők alapításai . . . A 16. században aztán a reformáció felállította az általános népoktatás követelését, mert hiszen a reformált egyházban mindenkinek magának kellett olvasni és magyarázni a Bibliát. De ez a követelés nem teljesülhetett be, már csak az anglikán egyház szektáriánus mivolta miatt sem és így aránylag egész kevés *elemi iskola* jött létre, (az is filantrópiái társaságok buzgóságából) egészen a 19. századig.

Azt hisszük, nem túlzás, ha azt állítjuk, hogy a 19. század többet tett az angol nevelésért, mint az egész megelőző évezred! A liberálisizmus érvényre juttatta Angliában is az emberek egyenlőségének tanát, ami külsőleg az általános választójogban, (1867) az általános népoktatási törvényben (1870), majd később az állami középiskolák megalapításában nyilvánult meg. (1902) A nők is egyenrangúak lettek a férfiakkal: megkapták középiskoláikat (az elsőt 1848-ban) és fokozatosan néhány újabb egyetem is megnyitotta előttük kapuit. A népoktatás fejlődésével együtt haladt a tanítóképzés és az ország roppant méretű iparosodása meghozta a szakoktatás törvényesítését (1889). A régi egyetemek is felébredtek évszázados lethargiajukból, modernizálódni kezdtek és megalapították a „university extension“ mozgalmat, mely az iskolán kívüli népművelést szolgáltatta. Az egész rendszer központi irányítása egyetlen szerv, a Board of Education (Nevelésügyi Minisztérium) kezébe került. Mindez azonban még nem volt elegendő és az utolsó békeévtized, de különösen a világháború folyamán egyre jobban kiütöközték az egész szervezet hatalmas hibáit.

1. Elsősorban, a szervezet részei nem egy időben jöttek létre és nem egységes elgondolás alapján. Az angol nevelésnek nem akadt újjáalkotója, aki az egészen rajtahagyja kezényomát (mint azt Napoleon tette a francia neveléssel, 1808-ban kiadott „Université de France“-a által) csak toldozgatói akadtak, akik itt is, ott is hozzáadtak valamit a pillanatnyi szükségnek megfelelően. Ennek az eredménye lett azután a sok energiafecsérlés és a különböző nevelési tényezők állandó surlódása, a „szellemi határsértések“, melyek pl. mindmáig előfordulnak egyetem és középiskola között, legfőképpen a tanítóképzés területén. Ez eredményezte az angol nevelés zürzavaros terminológiáját, mely ugyanazt az iskolát „public school“-nak, „proprietary school“-nak és „boarding school“-nak nevezte, sőt egyetemi intézetet és középiskolát is egyaránt „college“ névvel illetett. Így keletkeztek a különféle csavaros viszonylatok állam és iskolafenntartó közületek, főleg felekezetek között és így jött létre az egész adminisztráció teljes decentralizáltsága, mely majdnem lehetetlenné tette egyes esetekben a gyors és eredményes intézkedést.

2. Súlyos hibája volt az angol nevelésnek az „élettávolság” is. (Ezt a szót Dékány István „életközelség” ének ellentétéként, a német „Weltfremdheit”-tel körülbelül egyértelműleg használom.) A *népoktatás* eredeti célja az írástudó nép megteremtése volt és amikor az írás-olvasás már általánosan elterjedtnek volt mondható, a népiskolák felső osztályai még mindig nem adtak semmit, csak ezt... A *középiszkoláknál* még érdekesebben alakult a helyzet. A 19. századig a középiskola szakiskolának volt mondható, abban az értelemben, hogy az egyetemre és így közvetve csak néhányféle szellemi munkára készített elő. Azonban a 19. században felülkerekedett az a nézet, mely szerint a hagyományos középiskolai tananyag, sok latin, kevesebb matematika, még kevesebb idegen nyelv és valami természettudomány az általános műveltség, a „kiműveltség” (erudíció) megszerzésének eszköze. A pedagógusok a képességlelektan alapján állottak és azt hirdették, hogy az ember képességeit legtökéletesebben a fentemlített tárgyakkal való foglalkozás fejleszti ki. Amikor James és Thorndiké kísérletei végleg megdöntötték ezt a lélektani irányít, az alaki képzésről és átvitelről pedig kiderült, hogy csak igen szűk körben érvényesek, az angol középiskola nem vonta le az elkerülhetetlen következtetéseket. Nem vette tudomásul, hogy tanulói közül egyre többen mennek az egyetem elkerülésével a gyakorlati pályákra — 1921-ben 26·7 %, 1937-ben 42·2 %. Education. 1939. I. 214. o. — és adta továbbra is, „általános műveltség” neve alatt a szakműveltséget, melynek a diák csak az egyetemen vehette esetleg hasznát, de az életben alig... A régi *egyetemek* pedig még mindig nem vettek fel női hallgatókat és egészen 1920-ig megtartották a görögöt felvételi vizsgáik kötelező tárgyai között, annak ellenére, hogy ekkor már 612 iskola közül csak 161-ben tanították a nyelvet.

3. A harmadik hiba, mely a legjobban szembetűnt és a legtöbb kritikát provokálta, a rendszer adematikus volta volt! A politikusok fennen hirdethették, hogy Nagybritanniában megvalósult az „equality of opportunity”, az egyenlő tanulási és érvényesülési lehetőség minden angol állampolgár gyermeke számára, azért a valóságban egészen másként festett a helyzet. A magánosok kezén lévő elemi- és középiskolák, meg a két régi egyetem továbbra is csak a legfelső rétegeket nevelték és óriási tandíjakkal, súlyos feltételű felvételi vizsgákkal védekeztek minden betolakodás ellen. (Az átlagos preparatory school, vagyis magán-elemi díjai 90—120 font, a public school-é, a magángimnáziumé 130—250 font évenként.) Az állami elemi- és középiskola, meg az újabb egyetemek már szerényebbek voltak: szerényfizetésű szellemi munkások, kistisztviselők gyermekeit is nevelték, sőt szép számmal adtak ösztöndíjakat és tandíjmentességeket is a szegényebb gyermekek számára. Csakhogy ezzel a karitatív jelleggel bizonyos társadalmi kisebbsétekiség is együttjárt: aki ezt az utóbbi nevelési létrát mászta végig, az egész életében hátrányban volt azokkal szemben, akik valamelyik public school nyakkendőjét hordhatták. Természetesen ez a helyzet erősen fenyegette a nemzet intelligenciáját, mert statisztikailag bebizonyított tény volt, hogy a tehetséges, de szegény gyermekek jórészt évről-évre kiszorítják a kevésbé tehetségesek, akik azonban jobbmódú szülők gyermekei. A

nemzet legnagyobb részének nevelése megállt az utolsó elemi osztálynál és a három R-nél, írás-, olvasás- és számolásnál. (Reading, Writing, Arithmetic.)

Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a világháborúban megerősödött szociális érzés egyre hangosabban kezdte követelni az angol nevelés reformját. Az 1918-ban összehívott „katonaparlament“ nagy, katonás nekivágással meg is alkotta az első reformtörvényt (melyet két év múlva fel kellett függeszteni, olyan terheket rótt volna az államra!) és azóta hosszú sora keletkezett a nevelési törvényeknek, rendeleteknek és javaslatoknak. Látni fogjuk, hogy a reformtörvények főgondja a demokratizálás volt, azután jött csak az iskola és a való élet követelményei között mutatkozó inkongruencia megszüntetése, legvégül pedig az adminisztratív problémák megoldása.

1. Az 1918-as nevelési törvény, melyet az előterjesztő miniszterről, a nevelés nagy fanatikusról Fisher Act-nek neveztünk, főleg a nevelés *demokratizálását* tűzte ki célul. Kimondotta az általános tankötelezettséget az 5.-től a 14. életévig. Ez alól felmentés nincs. Minden iskolával kapcsolatban óvodát, (nursery school) kell felállítani a 2—5 éves gyermekek számára. A középiskolai helyek 27 %-át elemi népiskolából jött szegény gyermekekkel kell betölteni, akik semmi tandíjat nem fizetnek. Azokat a tehetséges gyermekeket, akik még így sem juthatnak gimnáziumi neveléshez, kerületenként össze kell válogatni és központi elemibe kell utalni, (ú. n. central school-ba) ahol középfokú képzést kapnak, teljesen ingyen. A 18. életév betöltéséig mindenki köteles az esti továbbképző tanfolyamokat látogatni, stb. egyszerűen a törvény mindent megtett, hogy mindenki megkaphassa azt a nevelést, mely képességeinek megfelel. Ezt kiegészítették még azok a rendelkezések, (1920. és 1924-ben) melyek anyagilag alátámasztották az egyetemek népművelési törekvéseit és megcsillogtatták a munkásember előtt is az egyetemi műveltség lehetőségét. A legtöbb egyetem népművelő tanfolyamokat rendezett, sőt Oxford külön kollégiumot állított fel, munkások számára, a Catholic Workers Collet-et, ahol állami és egyéb ösztöndíjak minden arra képesített munkásember tanulását elősegítették. Így aztán elemtől-egyetemig minden nevelési intézmény mindenkinek rendelkezésére állott, de ez a megoldás sem volt tökéletes. Az elemik „felső tagozatai“ sem felszerelés, sem tanerők szempontjából nem versenyezhettek a hagyományos középiskolákkal; a középiskolába való átlépés még mindig nem pusztán a szellemi habituson fordult meg, hanem nagy mértékben közrejátszott az anyagi bázis is; az egyetemi fokozatok, doktor, M. A. és B. A. pedig oly elérhetetlenek voltak, mint azelőtt. Ezért a Board megbízta Tanácsadó Bizottságát, hogy vizsgálja meg különösen a serdülők nevelésének körülményeit és tegyen javaslatot az egységes rendezésre.

A Bizottság, Sir Henry Hadow elnöklete alatt, még is vizsgálta a kérdést és arra a megállapításra jutott, hogy a hagyományos középiskola ingyenesítése nem kívánatos. Az ilyen iskola csak kevés és kizárólag szellemi foglalkozásra nevel s ezért a szegények bebocsátása óriási szellemi munkanélküliséget idézne elő. Tehát inkább a nem-akadémikus jellegű középfokú iskolákat kell magasabb nívóra emelni. A legfőbb javaslatok a következők voltak:

1. végződjék az elemi iskola a 11. életévvel,

2. a 11 évtől kezdve minden gyermek még négy, de esetleg öt esztendeig tartó „elemi utáni“ képzést kapjon (post-primary education,) hagyományos középiskolában, szakiskolában, vagy a népiskolának ezután felépítendő felső tagozatában, a „senior school“-ban. Mindezek az iskolák legyenek egyaránt középfokúak és legyen szabad a transzfer egyik típusból a másikba.

Mindez persze sok vitát idézett elő, de a Board végül is elfogadta a javaslatokat iskolapolitikája alapjául. Körülbelül 10 év alatt (1926–36) kiépítette országszerte a senior school-okat, a *nem-akadémikus*, ingyenes középiskolát. Az *akadémikus* középiskolákban, a grammar school-okban pedig először 50 %-ra emelte az ingyenes helyek számát (1930), majd pedig behozta (1933) a versenyvizsgálatok máig is érvényben lévő rendszerét. Ennek lényege az, hogy minden középiskolába készülő tanuló felvételi vizsgát tesz és aki sikerrel vizsgázik, az mindenképpen bejut: ha szegény szülők gyermeke, ingyenes helyet kap, a jobbmódú szülők viszont legalább részben viselik a tanítatás költségeit. 1937-ben az volt a helyzet, hogy 1393 középiskola közül 299-ben *mindenki* ingyenes vagy ösztöndíjas volt, (100 %); 93 iskolában több mint 75 %, 393 iskolában pedig 50 és 75 % között volt az ingyenes vagy ösztöndíjas tanulók száma. 1937 március 31-én az összes grammar school-növendékek 77 %-a az elemi népiskolából került ki, közülük 46 % ingyenes és 7.4 % részben ingyenes helyen tanult. (Spens Report 95.o.)

Az utolsó intézkedés, melyet az angol nevelés demokratizálása terén feljegyezhetünk, az 1939 szeptember elsején életbelépett „Education Act 1936“, mely az általános tankötelezettség felső határát a betöltött 15. évig terjeszti ki és így 432.000 ifjút vont be a nevelés áramába. Ennek az intézkedésnek következményei egyelőre beláthatatlannak: mindenesetre nagy jellembeli és tudásbeli többletet fog jelenteni egész Angliának az, hogy az a négyszázezer ifjú, aki eddig 14 éves korában, a legrosszabb kamaszkorban kikerült az iskola irányítása alól, most még egy évet kap az életre való előkészülésre. De a jövő fejlődés irányát is mindenképpen mutatja az új törvény. Anglia is úton van az általánosan kötelező, ingyenes középiskolai nevelés felé, úgy amint az az Egyesült Államokban és Franciaországban már megvalósultnak mondható.

II. Az angol nevelés demokratizálásával párhuzamosan halad — habár 1—2 fázisnyi késéssel — az iskolák „modernizálása“ is, vagyis az a törekvés, mely ismét közelebb akarja hozni az iskolát az élethez, ismét érvényt akar szerezni a „non scholae, sed vitae“ oly sokszor hangoztatott elvnek.

A *népoktatás* modernizálása az említett Hadow-Bizottság munkájával kezdődött meg. Az újjászervezett, vagy újonnan alapított felső tagozatok, a central és a senior school-ok átengedték a „három R“-t az alsó tagozatnak és maguk középiskolai nívón álló tantervet dolgoztak ki. Most már az ilyen felső népiskola tantárgyai majdnem azonosak a középiskolás tárgyakkal. Angol nyelv és irodalom, földrajz, történelem,

modern nyelv, matematika, fizika, rajz, ének, kézimunka és testnevelés mind megvannak, csak latin és görög hiányzik. A tananyag valamivel kisebb, mint a középiskolában, de ez természetes következménye annak, hogy a central vagy a senior school csak 15 éves korúig tarthatja meg a tanulókat, szemben a grammar school-lal, ahol a diákok legalább a 16., de sokszor a 18. évig is megmaradnak. Az utolsó két tanévben, magyarul szólva a harmadik és negyedik osztályban, a tanítás súlypontját a gyakorlati részre helyezik. Nem azt jelenti ez, mintha par excellence gyakorlati tantárgyakat vezetnének be, hanem a meglévő tantárgyak olyan részeit végzik el intenzívebben, melyek a helyi körülményeknek megfelelnek. A Potteries vidéken, ahol minden második ház porcellánégető, a kémiaának elsősorban a szerves részét a fontos. A nagy kikötő és halászlát központ, Hull iskolái ha földrajzot tanítanak, inkább foglalkoznak meteorológiával és óceánográfiával, mint például Belső-Ázsia újkori lánchegységeinek keletkezésével. És így tovább. Egyetlen népkisiskolai igazgató keze sincsen megkötve: mindegyik maga állapítja meg — a helyi iparágak vezetőinek tanácsára, — hogy hol adjon gyakorlati fordulatot az iskolájában folyó tanításnak. A Board tanácsait, módszeres és egyéb javaslatait az évente megjelenő „Handbook of Suggestions for Teachers“ (magyarul talán „Javaslatok Kézikönyvnek“ mondhatnánk) közli a tanítóssággal és az igen jól fejlett tanfelügyeleti rendszer gondoskodik az egyes iskolák eredményeinek kicseréléséről.

A középiskolai oktatás az évszázados hagyományok korterhével indult a modernizálási versenyben és érthetően el is maradt a népoktatás mögött, különösen ami a szakképzést illeti. Összefoglaló reformára csak most tett javaslatot a Tanácsadó Bizottság, legújabb jelentésében (az elnök nevééről: „Spens Report“), mely az újabb angol nevelésügy legérdekesebb dokumentuma. (Board of Education Report of the Consultative Committee on Secondary Education, with Special Reference to Grammar Schools and Technical High Schools . . . London, 1939. His Majesty's Stationery Office.) A Bizottság is megállapítja, hogy „a jelenlegi szervezet nem felel meg a modern társadalom tényleges szervezetének és a helyzet gazdasági tényeinek“, de nem ajánl forradalmi újításokat, hanem csak súlyponteltolásokat az egyes tantárgyak között. Az összes grammar school-ok összesítő elve ne a klasszikusok tanítása, hanem az angol tanítás legyen. Minden diák tanulhasson modern nyelvet, de ha nincs nyelvkészsége, hagyhassa is el minden hátrány nélkül. A matematikát illetőleg érvényre kell juttatni azt a felfogást, mely szerint ez is nyelv, nyelv a természeti jelenségek kifejezésére és segédeszköz azon találmányok kidolgozására, melyek az emberiség fokozódó szükségleteit elégítik ki. Így a tantárgy el fogja veszíteni absztrakt élettelenységét és közelebb jut majd a tanulók szívéhez. A természettudományi oktatás szintén meg kell szabaduljon elvont jellegétől: különálló kémia-, fizika- stb. oktatás helyett általános tárgynak kell jönni, mely a valóságban is használt természettudományi alkotásokhoz kapcsolódva mélyül el lassan az általános alapelvekig. Azokban a grammar school-okban pedig, ahol a tanulók legnagyobb része már 16 éves

korában befejezi tanulmányait, hogy állásba menjen, szükséges az utolsó évben „kereskedelemre nevelni“, gyors-, gépirás és kereskedelmi tárgyak behozatalával. Az ú. n. „country grammar school“-ok, vidéki gimnáziumok, melyek eddig csak vidéki színezetet adtak tantárgyaiknak, úgy amint azt a népiskolánál is láttuk, ezentúl a vidék jellegének megfelelő mezőgazdasági vagy ipari képzést fognak adni az utolsó tanítási évben.

Ezek a tantárgyi reformok szükségessé teszik a „záróvizsga“ megváltoztatását is. Az angol középiskolás jelenleg 16 éves korában teszi le ezt a vizsgát, angol szóval „School Certificate Examination“-t és ha megállotta azt, állást vállalhat, tovább is tanulhat, de egyetemre is mehet, feltéve, hogy bizonyos tárgycsoportból kielégítően vizsgázott. Csak-hogy ez a vizsga így erősen akadémiikus jellegű, mert még azok is az egyetemre jogosító, „jobb“ eredményre törekcsenek, akiknek eszük ágában sincsen egyetemre menni. Ezért a vizsgának a jövőben el kell válni az egyetemi felvételtől és bizonyos szabadságot kell engednie a tanuló-nak a tárgyválasztásban. Ne legyen csak egyetlen egy kötelező tárgy, az *angol* és mellette lehessen nyelvet, matematikát és természettudományt is másik tárgynak felvenni.

Láthatjuk tehát, hogy a Spens Report összeállítói nem forradalmárok ugyan, de mindamellétt egészen bátran nyúltak hozzá a középiskolai tanterv kérdéséhez és fellépésüknek meg is lesz az eredménye. Az egyetemek már nyilatkoztak, hogy hajlandók a záróvizsgát elválasztani a felvételtől. A Board pedig 1939 augusztus másodikán kiadott 1473-as számú körlevelében (Board of Education; Circular 1473. . . London, 1939. His Majesty's Stationery Office) már reformszellő fujdogál. Az iskolákat felszólítják, hogy dolgozzanak ki tanmeneteket olyan tanulók számára is, akik matematikából vagy franciából nem fognak vizsgázni. „A tanár célja az legyen, hogy összekösse az iskolát a környezettel és felkelte a tanulók érdeklődését saját lakóhelyük iránt“. (Times Educational Supplement 1935. aug. 5.) A jövő középiskoláját pedig úgy körvonalozzák, mint nagylétszámú és így nagyrugalmasságú iskolát, ahol minden növendék megkapja a képességeivel kongeniális nevelést.

Az egyetlen nevelési ág, mely nagyon lassan fejlődik, a *felsőoktatás*. Azt nem állíthatjuk, hogy Oxford vagy Cambridge érzéketlenek maradnának a változó világgal szemben, de az tény, hogy igen lassan reagálnak a kívülről jövő benyomásokra. A görög felvételi vizsgák késői megszüntetését már említettük, de még ennél is jellemzőbb, hogy a mai demokrata Angliában mindkét egyetem megőrizte régi exkluzivitásának nagy részét. Azt is tényként állapíthatjuk meg, hogy a tudományokkal folyó foglalkozás még mindig l'art pour l'art folyik és fizikai, kémiai, biológiai, stb. eredmények gyakorlati használhatósága még mindig az egyetemek méltóságán alul van, holott a kettő elválaszthatatlan egymástól. Az az idő sem volt még olyan régen, amikor az egyes kollégiumok don-jai, (bennlakó tanárok) kénytelenek voltak celibátusban élni, mint a középkori szerzetesek. Szerencsére az ú. n. modern egyetemeken, a 19. század közepe óta alapított felsőoktatási központokon

kevesebb a patina: ezek több esetben szakiskolákból nőttek fel és így megmaradt egészségesen gyakorlati irányuk, ami kellőképpen ellensúlyozza az oxfordi és cambridge-i felfogást. De azért az összefoglaló reform még igen sokáig fog várni magára.

III. Utolsónak hagytuk a legzavarosabb kérdést, az adminisztrációt. Ezzel először a Hadow Report foglalkozott 1926-ban és azt ajánlotta, hogy minden elemi iskola legyen „Primary“ és minden középiskola „Secondary“. A középiskolák között legyen még két altípus is: „grammar school“ és „modern school“, ami a central school és a senior school gyűjtőfogalma. Sajnos, ez az általánosítás mindrág csak a Board of Education hivatalos kiadványain szerepel és általános elterjedését egyelőre nem várhatjuk. Az állam és az iskolafenntartók viszonyát az esetek legnagyobb részében tisztázta az 1936-os nevelési törvény. Ez a törvény ugyanis felhatalmazta a helyihatóságokat, hogy magániskolák átépítésére segílyt adjanak. Ez a segíly nem lehetett kevesebb, mint az összkiadás fele, viszont a háromnegyedrészt nem haladhatta túl. És itt volt a punctum saliens: az ilyen államsegélyes iskolákban a tanítók a helyihatóság alkalmazottai és állami ellenőrzés alatt állnak! Mivel pedig az 1936-os törvény-követelte átalakításokat az iskolafenntartó közülek, felekezetek stb. kilenc-tizedrésze nem tudta volna egymagában elvégezni, kénytelenek voltak elfogadni az államsegélyt és azzal együtt az állami ellenőrzést is. Így a Board egycsapásra elérte majd az egész népoktatás egységesítését... A decentralizáció bizonyos fokig ma is fennáll: mindmáig százszámra akadnak olyan elemi és középiskolák, melyekről a Board semmit sem tud, az egyetemek pedig teljesen függetlenek: az egyetemi tanárok kinevezése, a tanterv megállapítása stb. teljesen egyetemi belügy. Az állam itt is a „lassan járj, tovább érsz“ politikáját követi: nem követel beolvadást egy iskolától sem, de segílyt csak annak ad, amelyik alávetette magát a rendszeres felügyeletnek. Így évről-évre újabb iskolák kerülnek a minisztérium hatáskörébe; magánjellegük megmarad, de szerepelnek a hivatalos kimutatásokban, a statisztikában és tanítóik, tanáraik egy részét az állam nevezi ki. (Maguk az egyetemek is jövedelmük 34 %-át államsegélyből szerzik, de ez az ő esetükben csak állami felügyeletet jelent, az intern ügyekbe való beleszólás nélkül, nem úgy, mint a középiskolánál.) Szerény nézetünk szerint azonban addig, amíg Angliában mindenki nyithat bármilyen fokú iskolát és csak az egészségügyi minisztériumtól felállított higiéniai követelményeknek kell megfelelnie, nem lehet remény az adminisztratív problémák központi megoldására. Igaz, hogy az angolok ezt nem is kívánják, (különösen a public school esetében nem) és úgy nyilatkoznak, hogy az adminisztratív nehézségekért kárpótol az iskolák függetlenségéből eredő változatosság a tanításban és a régi hagyományok életbentartása. Nyilvánvaló, hogy ez az állapot nagyjából kongeniális az angol pszichével és ezért még hosszú jövő előtt áll...

Az adminisztrációs változtatások ismertetésével eljutottunk feladatunk végére: megmutattuk, hogy milyen nagyszabású kibővítő és átalakító munkálatok folynak az angol nevelés ősi épületén. A régi palotát új szárnyakkal bővítik, hogy minden állampolgár gyermekének jus-

son benne hely és az örökölt épületrészeket is úgy alakítják, hogy megfeleljenek a szellemi higiéne követeléseinek. De közben gondosan ügyelnek arra, hogy az egész épület stílusa ne szenvedjen: ami új, annak harmónikusan kell illeszkednie a régihez, ami átalakul, annak meg kell tartania régi külsejét. Az épület középpontja továbbra is a „Chapel“ marad, a remekbe készült gótikus Istenháza: az új angol nevelés, éppen úgy a vallás körül kristályosodik ki, mint a régi. Az angol nevelők gárdája tisztában van azzal, hogy absztrakt ethikai ideálok nem pótolhatják a meleg, élő hitet: az ideálok, melyek nem a hitezen épülnek, előbb-utóbb lesüllyednek a társadalmi konvenciók síkjára és kitermelik a farzeust, akinek számára az erkölcsi cselekvés normája egyedül az embertársak véleménye. Ezért igyekeznek továbbra is fenntartani a nevelés vallásos tradícióit és aktív kereszténységre formálni azoknak a lelket, akikkel nevelői kapcsolatba kerülnek. A mostani világ odaveti a kereszténység elé a kihívás keztyűjét: az angol nevelés felveszi azt és új formák között síkraszáll az emberek egyenlőségének és az embertársak segítségének krisztusi elvei mellett. Ennek a síkraszállásnak hatalmas megnyilvánulásaként fogjuk fel a nagyszabású nevelési reformokat is és reméljük, hogy a sok munka nem lesz hiábavaló.

Dr. Berg Pál.

IRODALOM

Glatt Imre: Középiskolai tanulók érdeklődési irányai. 1939. Pécs. (A pécsi pedagógiai inézet értékezései. 10. szám.) 66 o.

A könyv célja: szolgálni a középiskolai tanulók megismerését, hogy ezáltal a megismerés által is elősegítse az eredményesebb nevelést. Lényege: három, az érdeklődést vizsgáló kísérletsorozat, melyeket a szerző egy fiú- és egy leányközépiskolában végzett, a kísérletek eredményének feldolgozása és az ezekhez fűződő következtetések. A kísérletek három korcsoportban (osztályban) folytak le: gimnázium II., V. és VIII. osztályokban, természetesen külön a fiúkkal és külön a leányokkal. Így a szerzőnek alkalma nyílt az érdeklődés kor és nemek szerinti különbségeinek kidomborítására.

Szerző „egységiesen megtalálja minden korosztálynál nemre való tekintet nélkül a társadalmi érdeklődést“ és érdekesen mutatja ki, hogy míg a II. osztályban a két nem érdeklődése körülbelül egy szintvonalon mozog, addig az évek folyamán a fiúknál fokozatosan növekszik, lányoknál csökken. Ezt az a tény magyarázza, hogy a fiúk még nyolcadikos korukban is serdülők lévén; természetesen kiváncsiságot mutatnak az előttük álló világ iránt, a lányok viszont ekkor már régen benn élnek a társadalomban és érdeklődésük már-már kielégültnek mondható.

Az első kérdés, melyet a szerző kísérletei során feltett: „Kit tartok az osztály legérdekesebb tanulójának és miért?“ Ennek a kísérletnek sok kisebb eredménye közül kettő emelkedik ki, melyek ellentétben látszanak állani a középiskolásokat illetően jelenleg táplált felfogással. Az egyik, hogy a sport iránti érdeklődés csak 15 %-nál fedezhető fel és általában a sportrajongás egyik osztályban sem uralkodik. A másik, hogy a politikai érdeklődés még a sport irántinál is csekélyebb, a fiúknál csak 14 %, a lányoknál pedig éppenséggel hiányzik. A két eredmény szépen mutatja